

ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԱՐԺՈՒԹԱՑԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԻՆՏԵԳՐՄԱՆ
ԱՐԴԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

<https://doi.org/10.59982/18294359-24.15-tm-02>

Միսակ Արմոյի Ավագյան

տնտ. թ., դոցենտ

ՀԵՀ, Կառավարման ամբիոն

misakav@rambler.ru

Անփոփագիր

Վերջին տասնամյակներում տարածաշրջանային տնտեսական ինտեգրման գործընթացները, որոնք ներառում են տնտեսական հարաբերությունների ողջ համալիրը, մեծ ուշադրության են արժանանում ոչ միայն զարգացած, այլև զարգացող երկրների կողմից: Այդ համատեքստում առաջնային է դառնում հատկապես արժույթաֆինանսական ոլորտի ինտեգրումը՝ պայմանավորված ազգային ֆինանսական համակարգերի կայուն զարգացմամբ և արժույթային փոխարժեքների կայունության ապահովմամբ: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ այն ընդգրկում է ֆինանսական համակարգի մի շարք առանցքային ոլորտներ, միջազգային տնտեսական հարաբերությունների զարգացման արդի պայմաններում առավել հաճախակի ի հայտ եկող տնտեսական խնդիրների համատեղ լուծման համար գնալով ավելի է կարևորվում որոշակի տարածաշրջանի երկրների միջև արժույթաֆինանսական միասնական համակարգի ձևավորումը:

Գլոբալացման պայմաններում տարածաշրջանային տնտեսական ինտեգրման ներկայիս օրինաչափությունները, ինչպես նաև միջազգային արժույթային համակարգի զարգացման արդի միտումները ավելի են մեծացնում երկրների միջև արժույթաֆինանսական հարաբերությունների խորացման անհրաժեշտությունը՝ ուղղված ֆինանսական կայունության և տնտեսական անվտանգության ապահովմանը, ինչն էլ ընկած է արժույթաֆինանսական ինտեգրման՝ որպես երկրների միջև տնտեսական համագործակցության բարձրագույն մակարդակի ուսումնասիրության նպատակահարմարության հիմքում:

Հոդվածի նպատակն է տարածաշրջանային արժույթաֆինանսական ինտեգրման դրսևորման ձևերի և առանձնահատկությունների վերլուծությունը, ինչպես նաև վերջինիս արդյունավետության մակարդակի բարձրացման ուղիների մատնանշումը:

Հիմնաբառեր. Արժույթաֆինանսական ինտեգրում, գլոբալացում, դրամավարկային քաղաքականություն, միասնական արժույթ, կոորդինացում, միասնականացում, վերազգային կարգավորում:

Ներածություն

Ժամանակակից միջազգային տնտեսական հարաբերությունների զարգացման հիմնական միտումներից մեկը հանդիսանում է տարածաշրջանային ինտեգրացիոն գործընթացների ակտիվացումը, որի առավել կարևոր խորքային փուլը արժութաֆինանսական ինտեգրումն է: Այն, մի կողմից, հետևանք է համաշխարհային տնտեսական կայերի զարգացման, ինտեգրվող երկրների տնտեսությունների փոխկախվածության աճի, տնտեսական կյանքի միջազգայնացման, մյուս կողմից, հանդիսանում է տնտեսական ինտեգրման գործընթացների խորացման և զարգացման նախադրյալ, որը հանգեցնում է դրանց մասնակից երկրների ֆինանսական շուկաների փոխսերտաճմանը խոչընդոտող արժութաֆինանսական սահմանափակումների աստիճանական վերացմանը:

Հոդվածում ներկայացվել են արժութաֆինանսական ինտեգրման նպատակները, արդի առանձնահատկությունները, մակարդակները և ձևերը, ինչպես նաև առաջ են քաշվել արժութաֆինանսական ոլորտում տարածաշրջանային փոխգործակցության մակարդակի բարձրացման մի շարք ուղիներ:

Ուսումնասիրության ընթացքում կիրառվել են գիտական գրականության տեսական վերլուծության, համադրման, ընդհանրացման, համակարգակառուցվածքային և փոխազդման մեթոդները:

Վերլուծություն

Երկրների միջև արժութաֆինանսական ոլորտում փոխհամագործակցությունը նպատակ ունի ամրապնդելու ազգային արժույթների դիրքերը, ձևավորելու լայն գործիքակազմ ունեցող ֆինանսական շուկաներ և ապահովելու կայուն տեղ համաշխարհային արժութաֆինանսական համակարգում: Ակնհայտ է, որ հատկապես զարգացող երկրների շրջանակներում տարածաշրջանային արժութային ինտեգրման գործընթացների ակտիվացումը պայմանավորված է վերջիններիս կողմից «ֆինանսական գլոբալացման բացասական ազդեցություններից խուսափելու ձգտմամբ և համաշխարհային շուկաներում սեփական դիրքերի ամրապնդմամբ» [Булатова, Марепа, 116]:

Ընդհանուր առմամբ, երկրների միջև արժութաֆինանսական ինտեգրումն ուղղված է համատեղ դրամավարկային և արժութային քաղաքականությունների իրականացման հիման վրա ազգային արժույթների նկատմամբ միջազգային վստահության աճին, արժութային փոխարկելիության և իրացվելիության մակարդակի բարձրացմանը, միջազգային տնտեսական հարաբերություններում ազգային արժույթների շրջանառելիության մեծացմանը և, ի վերջո, ազգային ֆինանսական շուկաների զարգացմանը, բազմազանեցմանն ու միջազգային մրցունակության աճին, ինչը մեծ խթան կարող է հանդիսանալ հատկապես օտարերկրյա կապիտալի ներգրավման համար:

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Երկրների միջև արժույթային ինտեգրման գործընթացների ձևավորմանը նպաստել է հատկապես գլոբալ ֆինանսական համակարգի զարգացումը, որին ներկայումս բնորոշ են հետևյալ առանձնահատկությունները.

- ուղղակի և հետադարձ կապը գլոբալացվող հասարակական վերարտադրության հետ և դրա հետ մեկտեղ դրամական ոլորտի տարանջատումը տնտեսության արտադրական հատվածից,
- համաշխարհային ֆինանսական ռեսուրսների շարժի շերտավորումը՝ ըստ իրական և վիրտուալ հոսքերի,
- արժույթային, վարկային և ֆոնդային շուկաների փոխկապակցվածությունը, որը հանգեցնում է գլոբալ ֆինանսական ցանցերի ձևավորմանը,
- ժամանակակից էլեկտրոնային տեխնոլոգիաների, հաղորդակցության և տեղեկատվական միջոցների ներդրումը, որն ուղեկցվում է սիներգիայի և մասշտաբի էֆեկտներով, ինչպես նաև ֆինանսական բիզնեսի տրանսակցիոն ծախսերի կրճատմամբ,
- տարածության և ժամանակի մեջ ֆինանսական գործիքների փոխազդեցությունը, որը նպաստում է ֆինանսական շուկայի նոր մեխանիզմների՝ հեջավորման և ռիսկերի կառավարման զարգացմանը,
- ֆինանսական հաստատությունների գործունեության պայմանների փոփոխությունը՝ ազգային ֆինանսական շուկաների ազատականացում, վերջիններիս նկատմամբ ոչ ռեզիդենտների հասանելիություն, մի շարք գործարքների սահմանափակումների վերացում և, միաժամանակ, տնտեսության կարգավորման դերի բարձրացում՝ դրա տարբեր մակարդակներում [НОВОКШОНОВА, ШМЕЛЕВА, 100]:

Զնայած վերոնշյալ առանձնահատկություններին՝ այնուամենայնիվ, հարկ է ընդգծել, որ աշխարհում տեղի ունեցող ֆինանսատնտեսական և քաղաքական անբարենպաստ գործընթացները, կորոնավիրուսային համավարակը, պատերազմները վերջին ժամանակներս հանգեցրել են արժույթաֆինանսական շուկաների ծավալների կրճատմանը և իրացվելիության նվազմանը, արժույթային փոխարժեքների կայունության թուլացմանը, աշխարհի բազմաթիվ երկրներում մակրոտնտեսական իրավիճակի վատթարացմանը, ինչը կարող է բացասաբար անդրադառնալ ինտեգրման գործընթացների հետագա զարգացումների վրա:

Դրամավարկային և արժույթաֆինանսական հարաբերությունների ոլորտում ինտեգրացիոն փոխգործակցության արժույթաֆինանսական մոդելը ամբողջությամբ հանդես է գալիս որպես օրգանական համակարգ, որն ունի շարժունակության, ներքին և արտաքին միջավայրերի վրա ազդեցության հատկություն: Ունենալով ինքնակազմակերպման բոլոր հատկությունները (ոչ գծայնություն, անհավասարակշռություն, հիերարխիականություն, հարմարվողականություն և հետադարձ կապ)՝ այն անընդհատ հարմարվում է փոփոխվող արտաքին պայմաններին, ունի ներքին կապեր և վերահսկման կենտրոններ (կենտրոնական բանկեր), որոնք ոչ

միայն ազդում են համակարգի տարրերի վրա, այլև ինքնուրույն ձևավորում են ինքնակազմակերպման որոշակի ալգորիթմներ: Արժույթաֆինանսական միավորումը կարող է իրականացվել ինչպես «վերևից»՝ վերագրային և ազգային պետական մարմինների կողմից, այնպես էլ «ներքևից»՝ բանկային, արժույթային և ֆինանսական շուկաների մասնակիցների կողմից: Վերջիններիս միջև կոոպերացումն էլ նպաստում է կարգավորվող և շուկայական ուղղվածություն ունեցող արժույթաֆինանսական տարածքի ձևավորմանը [Петрукович, 35]:

Արժույթաֆինանսական ոլորտում երկրների ինտեգրացիոն փոխգործակցության զարգացումը վերջիններիս վրա թողնում է ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական ազդեցություն: Այսպես, եթե այն նպաստում է արժույթային փոխարկման տրանսակցիոն ծախսերի կրճատմանը, գնաձի կարգավորմանը, զբաղվածության աճին, ապա դրամավարկային անկախ քաղաքականության կորուստը և միասնական արժույթի ներդրման պարագայում պետական ինքնիշխանության տարրերից մեկի՝ ազգային արժույթի դուրսբերումը շրջանառությունից, ինտեգրացիոն խմբավորման շրջանակներից դուրս գտնվող երկրների հետ առևտրաշրջանառության ծավալների կրճատումը կարող է տնտեսական ինտեգրման ցածր արդյունավետության դեպքում հանգեցնել տնտեսական և արժույթաֆինանսական զգալի և անվերադարձ կորուստների:

Հարկ է նշել, որ եթե զարգացած երկրներում արժույթային միավորման գաղափարին ավելի զգուշորեն են մոտենում, ապա զարգացող երկրներում այն դրական է գնահատվում փոխարժեքային քաղաքականության ոլորտում գլոբալացման և ֆինանսական շուկաների ինտեգրման մարտահրավերները հաղթահարելու տեսանկյունից [Nazim, 16]:

Ընդհանուր առմամբ, արժույթաֆինանսական ինտեգրումը հիմնված է դրամավարկային և արժույթաֆինանսական քաղաքականության կոորդինացման, ներդաշնակեցման և միասնականացման վրա, որը հանգեցնում է միասնական արժույթաֆինանսական տարածքի, իսկ իր բարձրագույն փուլում՝ արժույթային միության ձևավորմանը՝ միասնական դրամական միավորով և միջպետական արժույթաֆինանսական կենտրոնների կարգավորման վերագրային մեխանիզմով: Ըստ Ն. Պետրուկովիչի՝ միասնական արժույթաֆինանսական տարածքը պետությունների տեղեկատվական-տնտեսական և արժույթաֆինանսական միավորում է, որի շրջանակներում գործում են ազգային արժույթներով և արժեթղթերով կատարվող գործարքների իրականացման համակարգված մեխանիզմներ, սկզբունքներ և կանոններ, և վարվում է համաձայնեցված դրամավարկային և արժույթաֆինանսական քաղաքականություն [Петрукович, 35]: Սակայն հարկ է նշել, որ միասնական արժույթի ընդունման դեպքում երկիրը պարտավորվում է հետևել կոնկրետ պարտավորությունների, ներառյալ հարկաբյուջետային և դրամավարկային կարգապահությունը [Lypko, 72]:

Որպես արժույթային միության ձևավորման տնտեսական հիմք՝ հանդես է գալիս միասնական արժույթաֆինանսական տարածքը, սակայն վերջինից անցումը դեպի

արժույթային միությանը բավականին բարդ, հակասական և երկարաժամկետ գործընթաց է, որի իրականացումը պետք է դիտարկել առանձին, բայց և միասնական ու փոխլրացնող ինտեգրացիոն գործընթացի շրջանակներում: Այս առումով, միասնական արժույթի ներդրմանը, ինչպես նաև ինտեգրված բանկային, արժույթային և ֆինանսական շուկաների ձևավորմանն ուղղված ինտեգրացիոն նախաձեռնությունների ամենահաջողված օրինակը ԵՄ-ն է: Այս առումով, ըստ Դ. Գալոյանի՝ արժույթային միությունների ձևավորումը, ընդհանուր առմամբ, ավելի արդյունավետ է փոքր բաց տնտեսությունների համար, որոնք արտահանում են տեղական արտադրության շոշափելի մասը, մինչդեռ լողացող փոխարժեքներն ավելի ձեռնտու են մեծ և ինքնաապահովման բարձր մակարդակ ունեցող երկրներին [Գալոյան, 56]:

Ըստ Օ. Բուտորինայի՝ «արժույթաֆինանսական ինտեգրում» հասկացության ներքո՝ նկատի է առնվում միջպետական համագործակցության ցանկացած ձև՝ ուղղված արժույթային և ֆինանսական շուկաների կայունացմանն ու զարգացմանը, ինչպես նաև անդրսահմանյանին հաշվարկային համակարգերի բարելավմանը՝ անկախ նրանից, թե այդ գործընթացներին մասնակից երկրները կձևավորեն ինտեգրացիոն խմբավորում, թե ոչ [Буторина, 42]:

Երկրների միջև արժույթաֆինանսական համագործակցությունը երկարաժամկետ և փուլային գործընթաց է, որը բնութագրվում է ինտեգրացիոն հարաբերությունների բազմամակարդակությամբ, ինչը հանդիսանում է ինտեգրացիոն միավորման միասնական վերազգային կառուցվածքի համապատասխան բաղադրիչների միաձուլման և դրա վերջնական ձևավորման արդյունավետությունը որոշող կարևորագույն գործոն: Տարբերում են արժույթաֆինանսական ինտեգրման հետևյալ մակարդակները.

1. *կոորդինացում*, որը ենթադրում է արժույթային և ֆինանսական քաղաքականության նպատակների համաձայնեցում՝ վերջիններիս հասնելու համար անհրաժեշտ գործիքակազմի կիրառման միջոցով,
2. *ներդաշնակեցում*, որը ենթադրում է աստիճանական անցում ընդհանուր արժույթաֆինանսական քաղաքականությանը՝ հիմնված ազգային արժույթային և ֆինանսական համակարգերի կառուցվածների մոտարկման, դրամավարկային քաղաքականության միասնական մեթոդների և գործիքների օգտագործման, ինչպես նաև ազգային տարբերությունների վերացման վրա,
3. *միասնականացում*, որը ենթադրում է տնտեսական և արժույթային միության ձևավորում՝ միասնական դրամական միավորի ներդրմամբ և միասնական դրամավարկային քաղաքականության իրականացմամբ:

Հարկ է նշել, որ ինտեգրման վերոնշյալ մակարդակների առաջնահերթության վերաբերյալ մասնագետների դիրքորոշումները խսիտ տարբերվում են միմյանից: Բազմաթիվ տնտեսագետների համար առաջնային են համարվում երկրների արժույթային քաղաքականության կոորդինացումն կամ միասնականացումը: Մինչդեռ ինտեգրման գործընթացների զարգացման համաշխարհային փորձը վկայում է, որ որպես

արժույթաֆինանսական ինտեգրման հիմք և շարժիչ ուժ՝ հանդես է գալիս առավելապես տնտեսական քաղաքականության կոորդինացման բարձր աստիճանը, քանի որ տարածաշրջանային ինտեգրացիոն փոխգործակցության բարձագույն մակարդակին և ձևերին անցումը՝ առանց դրա համար անհրաժեշտ օբյեկտիվ նախադրյալների և պայմանների առկայության, չի կարող առաջացնել դրական արդյունք: Այդպիսի պայմաններ են համարվում, մի կողմից, ինտեգրվող պետությունների տնտեսական կոնվերգենցիաների սահմանումը, որը կարող է դիտվել «թե՛ որպես ազգային դրամավարկային համակարգերի միավորման անհրաժեշտ պայման (էկզոգեն գործոն) և հետևանք (էնդոգեն գործոն) և թե՛ որպես արժույթաֆինանսական ինտեգրման կարևորագույն բաղադրիչ» [Петрукович, 34], մյուս կողմից, սոցիալ-տնտեսական գործընթացների կարգավորման միասնականացումը:

Հարկ է նշել, որ արժույթաֆինանսական ինտեգրման բարեհաջող իրականացումը պայմանավորված է նաև մասնակից երկրների քաղաքական կամքի առկայությամբ, որը նպաստում է ինտեգրման գործընթացների ակտիվացմանը, որի արդյունքում ի հայտ եկող տնտեսական հաջողություններն էլ, իրենց հերթին, հանգեցնում են ինտեգրման հետագա խորացմանն ուղղված երկրների կողմից լրացուցիչ քաղաքական ջանքերի գործադրմանը: Հետևաբար կարելի է պնդել, որ արժույթաֆինանսական ինտեգրումն իրենից ներկայացնում է ոչ միայն տնտեսական, այլ նաև քաղաքական գործընթաց: Ինչ վերաբերում է ինտեգրացիոն գործընթացների քաղաքական և տնտեսական ասպեկտների առաջնահերթության վերաբերյալ մասնագիտական քննարկումներին, ապա նշենք, որ գիտնականների գերակշռող մասը առաջնային է համարում ինտեգրման տնտեսական նպատակաուղղվածությունը և տնտեսական կոնվերգենցիաների պահպանման անհրաժեշտությունը, քանի որ, ըստ նրանց, հենց վերջիններս են ընկած արժույթաֆինանսական ինտեգրման ոլորտում հաջողության հասնելու հիմքում: Մասնագետների մյուս մասը գտնում է, որ արժույթային ինտեգրումը պետք է նախ և առաջ ունենա պետական նախաձեռնություն և ուղեկցվի քաղաքական խորքային գործընթացներով: Այնուամենայնիվ, նկատենք, որ արժույթաֆինանսական արդյունավետ ինտեգրումը չի կարող ապահովվել բացառապես երկրների տնտեսական հարաբերությունների միահյուսման, ներդաշնակ զարգացման, տնտեսական զարգացման մակարդակների մոտարկման և աճի շնորհիվ՝ առանց քաղաքական փոխհարաբերությունների խորացման, քանի որ երկրների միջև հատկապես արժույթաֆինանսական ոլորտի փոխհամագործակցությունը ենթադրում է վերազգային կարգավորման (միասնական վերապետական կառույցների, ընդհանուր դրամավարկային քաղաքականության, միասնական արժույթի, ներդրման) անհրաժեշտություն, որը պահանջում է նաև քաղաքական մեծ կամք:

Բացի այդ, որոշ հետազոտողներ, պաշտպանելով քաղաքական ինտեգրման անհրաժեշտության առաջնահերթության թեզը ընդհանուր տնտեսական (հատկապես արժույթաֆինանսական և դրամավարկային) ինտեգրման գործընթացում, արժույթաֆինանսական ինտեգրման ոլորտում հիմնվում են այն գաղափարի վրա, որ

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

ազգային արժույթները հանդիսանում են ազգային ինքնիշխանության արտահայտումը, ուստի արժութային ինտեգրումը կարող է արդարացվել, եթե այն ուղեկցվում է քաղաքական խորը փոփոխություններով (քաղաքական ինտեգրման առաջնահերթություն): Մյուսները պնդում են, որ առաջնային է միջպետական տնտեսական կոնվերգենցիան (տնտեսական կառույցների և հարաբերությունների մոտարկում), քանի որ սիմետրիկ տնտեսական զարգացումը, ըստ նրանց, արժութային միության հաջող գործունեության երաշխիքն է: Հետազոտողները գրեթե միակարծիք են այն հարցում, որ ֆիքսված արժութային փոխարժեքների նկատմամբ միասնական արժույթի ամենակարևոր առավելությունն այն է, որ միասնական արժույթը թույլ է տալիս արժութային միությանը «վայելել» առավելագույն վստահություն, ինչն, իր հերթին, բխում է ինտեգրացիոն խմբավորման երկրների երկարաժամկետ ֆինանսական գործիքների արդյունավետության նորմերի կոնվերգենցիայից [Чаплыгин, 129-130]:

Հարկ է նշել, որ ԵԱՏՄ շրջանակներում, որին անդամակցում է ՀՀ-ն, արժութաֆինանսական ինտեգրման համար լուրջ խոչընդոտներ են հանդիսանում՝ անդամ երկրների արժույթների փոխադարձ փոխարկման շուկաների ցածր իրացվելիությունը, տնտեսական զարգացման ոչ բարենպաստ պայմանները, արժութաֆինանսական քաղաքականությունների ներդաշնակեցման ոչ բավարար մակարդակը: Հաշվի առնելով, որ արժութային ինտեգրումը տարածաշրջանային տնտեսական ինտեգրման բարձրագույն փուլն է, ԵԱՏՄ-ում այդ գործընթացի զարգացման կարևոր նախադրյալ է՝ անդամ երկրներում մակրոտնտեսական հիմնական ցուցանիշների պահպանումն ու տնտեսական զարգացման մակարդակների անհամաչափության կրճատումը:

Հավելենք, որ ինտեգրվող պետությունների ազգային տնտեսական համակարգերի պետական կարգավորման միասնականացումը և միահյուսումը նպաստում է արժութաֆինանսական ինտեգրման ամրապնդմանը՝ ի շնորհիվ ներքոնշյալ ոլորտների մեկ միասնական ամբողջության մեջ համախմբման.

1. *արժութային շուկաների ինտեգրում*, որն իրենից ներկայացնում է արժութային հարաբերությունների ոլորտում երկրների մերձեցման, արժութային վերպետական մեխանիզմի ձևավորման, միջպետական արժութավարկային և ֆինանսական կառույցների ստեղծման, միասնական արժույթի ներդրման օբյեկտիվ գործընթաց,
2. *ֆինանսական ինտեգրում*, որը ենթադրում է ինտեգրվող երկրների ազգային ֆինանսական շուկաների միջև կապիտալի միջպետական շարժի սահմանափակումների վերացում և ազգային ֆինանսական շուկաների արդյունավետ միավորում,
3. *բանկային ինտեգրում*, որը նախատեսում է ինտեգրվող երկրների բանկային համակարգերի փոխկապվածության մակարդակի բարձրացում և դրանց միաձուլում՝ ուղղված միասնական դրամավարկային քաղաքականության իրականացման արդյունավետության աճին:

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Արժույթաֆինանսական ինտեգրման այս կամ այն ձևի և դրա համապատասխան գործիքակազմի ընտրությունը կախված է, առաջին հերթին, ինտեգրվող պետությունների տնտեսությունների զարգացման մակարդակից և տեմպերից, երկրորդ հերթին, երկրների՝ բանկային, արժույթային և ֆինանսական համակարգերի միավորման պատրաստակամությունից և վճռականությունից: Արժույթաֆինանսական ինտեգրման գործընթացում այդ համակարգերի միավորման բնույթն ու դերը որոշվում են ինտեգրման մոդելով, որի արտաքին բովանդակությունն ու տարածական կազմակերպումը արտահայտվում են հետևյալ հիմնական ձևերով.

1. *արժույթային և ֆինանսական շուկաների համախմբում (կոնսոլիդացիա)*, որն իրականացվում է կապիտալի շարժի ճանապարհին առկա արժույթային սահմանափակումների և արգելքների վերացման, արժույթային սահմանափակումների միաժամանակյա վերացմամբ ուղեկցվող ֆինանսական ծառայությունների շուկաների միավորման, ինչպես նաև ֆինանսական շուկաների համապատասխան մոնիթորինգի իրականացմամբ շուկայական ենթակառուցվածքների զարգացման, արժեթղթերի համաձայնեցված թողարկման, անհրաժեշտ տեղեկատվության փոխանակման, փոխօգնության տրամադրման միջոցով,
2. *անդրսահմանային միջբանկային հաշվարկների համակարգի ներդրում* բազմակողմ քլիրինգի կամ համախառն հաշվարկների համակարգի տեսքով,
3. *ազգային արժույթների փոխարժեքների կայունացում*, ինչը ենթադրում է համաձայնեցված և համակարգված դրամավարկային քաղաքականության իրականացում, նպաստում է արժույթային և ֆինանսական շուկաների չկանոնակարգված գործունեությունից կախվածության նվազեցմանը, ինչպես նաև ազգային արժույթների արդյունավետ կիրառմանը,
4. *արժույթային գոտիների ձևավորում*, որի դեպքում պետությունների միավորման արդյունքում ձևավորված տարածքում պաշտոնապես շրջանառվում են միևնույն դրամական միավորները [Петрыкович, 36]:

Արժույթաֆինանսական ինտեգրման վերոնշյալ ձևերը կարելի է ներկայացնել միջազգային փորձի դիտարկմամբ: Այսպես.

1. Արժույթային և ֆինանսական շուկաների համախմբման գործընթացում առաջնային համարելով կապիտալի շարժի հետ կապված արժույթային սահմանափակումների վերացումը՝ որպես կարևոր ձեռքբերում է համարվում հետպատերազմյան Եվրոպայում արժույթային ամենախիստ սահմանափակումների վերացումը Եվրոպական վճարային միության գործունեության սկզբնական ժամանակաշրջանում՝ եվրոպական երկրների արժույթների փոխարկելիությունը վերականգնելու նպատակով, ինչպես նաև ԵՄ-ում կապիտալի շարժի ազատականացումը:

2. Բազմակողմ քլիրինգի կազմակերպման հաջողված օրինակ է հանդիսանում 1950թ. Եվրոպական տնտեսական համագործակցության կազմակերպության անդամ 17 երկրների կողմից Եվրոպական վճարային միության, 1985թ. Եվրոպայի խոշորագույն առևտրային բանկերի կողմից բազմակողմ քլիրինգի համակարգի՝ Եվրոբանկային ասոցիացիայի (Euro Banking Association), 1999թ. Տրանսեվրոպական ավտոմատացված իրական ժամանակում համախառն հաշվարկային արագ փոխանցումների համակարգի՝ TARGET-ի (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer), իսկ 2007թ.՝ TARGET-2 համակարգի ստեղծումը, ինչի արդյունքում զուտ առևտրային նախաձեռնությունը ձեռք բերեց վերազգային բաղադրիչ՝ միանալով միջպետական ինտեգրման գործընթացին:
3. Արժույթային փոխարժեքների կայունացման անհրաժեշտությունն ի հայտ է եկել Բրեթթոն-Վուդսյան արժույթային համակարգի փլուզումից հետո, երբ Եվրոպական տնտեսական համագործակցության շրջանակներում ձևավորվեց «արժույթային օձը»՝ սահմանված արժույթային միջանցքի շրջակայքում փոխարժեքի տատանումները պահելու համար արժույթային ինտերվենցիաների մեխանիզմի ներմուծման միջոցով, որը կոչվում է «Փոխարժեքի մեխանիզմ-2» (ERM (Exchange rate mechanism)-2): Փոխարժեքի կայունացմանն էր ուղղված նաև 1985թ. «Մեծ հնգյակի» երկրների (ԱՄՆ, Մեծ Բրիտանիա, Ֆրանսիա, Գերմանիա և Ճապոնիա) կողմից կնքված Պլազայի համաձայնագիրը (Plaza Agreement), իսկ արդեն 1987թ. «Մեծ Յոթնյակի» երկրների կողմից կնքված Լուվրի համաձայնագիրը (Louvre Accord), որով սահմանվեցին փոխարժեքների տատանման երկու տիպի միջակայք՝ «նեղ» (+/- 2.5%) և «լայն» (+/-5%), ըստ որի՝ «նեղ» միջակայքի շրջանակներում փոխարժեքի պահպանման նպատակով արժույթային ինտերվենցիաների իրականացումը կրում էր կամավոր, իսկ «լայն» միջակայքի դեպքում՝ պարտադիր բնույթ: Նույն նպատակն էր հետապնդում նաև Հարավ-Արևելյան Ասիայի երկրների՝ Ինդոնեզիայի, Մալազիայի, Ֆիլիպինների, Սինգապուրի և Թաիլանդի կողմից 1997թ. սվոփ գործարքների մասին համաձայնագրի (ASEAN Swap Arrangement) կնքումը՝ արժույթային ինտերվենցիաներ կատարելու համար, իսկ 2000թ. ASEAN-ի անդամ բոլոր երկրների, ինչպես նաև Չինաստանի, Ճապոնիայի և Հարավային Կորեայի կողմից այդ մեխանիզմի գործողության ոլորտների համապատասխան ընդլայնման մասին համաձայնագրի՝ «Չիանգ-Մայի նախաձեռնության» (Chiang Mai Initiative) կնքումը [Буторина, 42-45]:
4. Ինչ վերաբերում է արժույթային գոտիների ձևավորմանը, ապա դրանք ունեն ձևավորման երկու մոտեցում: Առաջին մոտեցման համաձայն՝ մասնակից երկրներն ունեն հավասար կամ գրեթե հավասար իրավունքներ, և արժույթային գոտու կանոններն ու մեխանիզմները մշակվում են համատեղ, իսկ երկրորդ

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

մոտեցման դեպքում՝ առավել թույլ զարգացած դրամավարկային համակարգ ունեցող երկրները համախմբվում են ուժեղ միջազգային արժույթ ունեցող պետության շուրջ, որն էլ որոշում է գոտու գործունեության կանոնները և պայմաններ սահմանում մնացած գործընկեր երկրների համար, որոնք, իրենց հերթին, ունենում են ոչ մեծ լիազորություններ:

Ընդհանրացնելով, կարող ենք նշել, որ արժույթաֆինանսական ինտեգրման արդի գործընթացներին բնորոշ են հետևյալ առանձնահատկությունները.

1. տարածաշրջանային երկրների միջև արժույթային միությունների ձևավորում և արժույթաֆինանսական ինտեգրման տարբեր ձևերի զարգացում, որն ուղեկցվում է վերջիններիս դրամավարկային քաղաքականությունների կոորդինացմամբ և ֆինանսական համակարգերի միասնականացմամբ՝ խորացնելով երկրների միջև տնտեսական ինտեգրման գործընթացները.
2. տարածաշրջանային ֆինանսական ենթակառուցվածքների կատարելագործում, մասնավորապես, վճարային համակարգերի, քլիրինգային մեխանիզմների և ֆինանսական կարգավորման տարբեր համակարգերի զարգացում, որոնք նպաստում են տարածաշրջանային անդրսահմանային գործարքների դյուրինացմանն ու ֆինանսական համակարգի կայունացմանը.
3. ֆինանսական կարգավորման ներդաշնակեցում, որը հանգեցնում է տարածաշրջանային փոխադարձ առևտրի և ներդրումների խոչընդոտների նվազեցմանը՝ նպաստելով ինտեգրացիոն խմբավորման անդամ երկրների ֆինանսական ինստիտուտների գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը.
4. երկրների միջև համատեղ ջանքերի գործադրում՝ ուղղված տարածաշրջանային արտաքին ֆինանսատնտեսական մարտահրավերների հաղթահարմանը՝ շնորհիվ ինտեգրացիոն գործընթացներին մասնակից երկրների կողմից կառավարման արդյունավետ կառուցվածքների ներդրման, քաղաքականությունների համակարգման և տնտեսական համաչափ զարգացման մեխանիզմների մշակման:

Եզրակացություն

Այսպիսով, արժույթաֆինանսական ինտեգրման գործընթացի արդյունավետությունը պայմանավորված է ինտեգրման ընտրված մոդելի իրագործելիությամբ, այդ գործընթացին մասնակից երկրների համապատասխան օրենսդրությունների ներդաշնակությամբ, միասնական արժույթաֆինանսական ենթակառուցվածքների ձևավորմամբ, որի համար անհրաժեշտ է արժույթաֆինանսական ոլորտում տարածաշրջանային փոխգործակցության մակարդակի բարձրացում, մասնավորապես, հետևյալ ուղղություններով.

- միասնական ֆինանսական և դրամավարկային քաղաքականությունների իրականացման համար անհրաժեշտ արդյունավետ գործող ընդհանուր

Ֆինանսավարկային կառույցների և համատեղ ֆինանսավորման հիմնադրամների ձևավորում,

- միջբանկային հաշվարկների իրականացման միջպետական համակարգերի ստեղծում,
- մասնակից երկրների ազգային արժույթավարկային շուկաների միավորում,
- ընդհանուր արժույթաֆինանսական կարգավորման և հսկողության միասնական չափանիշների ու ստանդարտների ներդրում և կիրարկում:

Չնայած բազմաթիվ հետազոտությունների արդյունքներ ցույց են տալիս, որ արժույթաֆինանսական ինտեգրումը հիմնականում դրական ազդեցություն է թողնում դրա մասնակից երկրների տնտեսությունների վրա՝ այդուհանդերձ, պետք է նշել, որ դրա արդյունավետությունը կախված է ինտեգրացիոն խմբավորման շրջանակներում երկրների տնտեսական կայուն զարգացման պայմանների առկայությունից, ազգային տնտեսությունների միջազգային մրցունակության մակարդակից, ինչպես նաև ապրանքների, ծառայությունների, կապիտալի և աշխատուժի միասնական շուկաների գործունեությունից:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ երկրների արդյունավետ արժույթաֆինանսական ինտեգրումը ենթադրում է նաև ընդլայնված վերահսկողական մեխանիզմների ներդրում՝ անհրաժեշտ է այդ գործընթացի խորացմանը զուգահեռ՝ մշակել և ներդնել տարածաշրջանային արժույթաֆինանսական կայունության ապահովման հնարավոր սպառնալիքները բացահայտելուն և կանխարգելելուն ուղղված միջոցառումներ և նախազգուշական համակարգեր: Վերջիններս կարող են ներառել ֆինանսական շուկաների զարգացման միտումների, կապիտալի հոսքերի և արտաքին ֆինանսական խոցելիության հետևողական վերլուծություններ, սթրես-թեստերի պարբերական իրականացում, ռիսկերի գնահատման քանակական մոդելների կատարելագործում, երկրների համապատասխան կառույցների միջև տեղեկատվության փոխանակում և համակարգում, ֆինանսական անվտանգության ցանցերի կատարելագործում (տարածաշրջանային ֆինանսավորման նոր համակարգերի, պահուստային մեխանիզմների, արժույթային ռիսկի զսպման գործիքների ձևավորում և զարգացում, տեխնիկական աջակցության տրամադրում):

Գրականության ցանկ

1. Գալոյան Դ., Տնտեսական ինտեգրման տարածաշրջանային ասպեկտները. Մասն. խմբագիր Ա.Խ. Մարկոսյան, Երևան, Հեղ. Հրատ., 2014, 294 էջ
2. Lypko, Nazarii. "Reassessment of the «Optimum Currency Area» theory in the European Union." *Journal of European Economy*, Vol. 22, 1(84), (2023): 70-93.
3. Nazim, Jahangirzadeh Nijat. "Theoretical basis of features of fiscal and monetary policy." *BBC* 6 (2023): 18.
4. Булатова, Елена, and Т. Марена. "Эволюция и современные формы развития процессов региональной валютной интеграции." *Buletinul științific al Universității de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul, Seria "Științe economice"* 6.2 (2011): 116-127.

5. Буторина, Ольга Витальевна. "Закономерности валютно-финансовой интеграции: мировой опыт и СНГ." *Деньги и кредит* 8 (2005): 42-50.
6. Новокшенова, Людмила Васильевна, and Н. В. Шмелева. "Глобализация и регионализация в валютной сфере экономики." Нижний Новгород: Изд-во Нижегородского государственного университета им. Н.И. Лобачевского, (2014)., 171 с.
7. Петрукович, Н. Г. "Валютно-финансовая интеграция в контексте экономической науки." *Экономика и банки* 1 (2014): 32-39.
8. Чаплыгин, В. Г. "Генезис валютно-финансовой интеграции." *Вестник Оренбургского государственного университета* 6 (2003): 129-133.

CURRENT FEATURES OF REGIONAL MONETARY FINANCIAL INTEGRATION

Misak Avagyan

PhD in Economics, Associate Professor

EUA, Chair of Management

misakav@rambler.ru

Abstract

In recent decades, the processes of regional economic integration, which include the entire complex of economic relations, have received great attention not only from developed but also developing countries. In that context, the integration of the monetary and financial sphere is especially important, due to the stable development of national financial systems and ensuring the stability of exchange rates. Taking into account the fact that it covers a number of key areas of the financial system, the formation of a single monetary and financial system between the countries of a certain region is increasingly important for the joint solution of the most frequently emerging economic problems under the current conditions of the development of international economic relations.

In the conditions of globalization, the current patterns of regional economic integration, as well as the current trends in the development of the international monetary system, further increase the need to deepen the monetary and financial relations between countries, aimed at ensuring financial stability and economic security, which is the basis of the expediency of studying monetary and financial integration as the highest level of economic cooperation between countries.

The purpose of the article is to analyze the forms and features of regional monetary and financial integration, as well as to indicate ways of increasing its effectiveness.

Keywords: Monetary and financial integration, globalization, monetary policy, single currency, coordination, unification, supranational regulation

Ներկայացվել է՝ 28.02.2024թ.

Ուղարկվել է գրախոսման՝ 07.05.2024թ.